

Imanol Rayo

IRUDIEK EZKUTATZEN DUTENA ERAKUSTEN DIGU

ARTEAREN MUNDUA GAUZA EXOTIKOA EDO FRIKIA BILAKATZERA DOA

Begiraden indarrak kontaturiko mendeku baten istorioa. Hori da zinemagile nafarrak *Hil kanpaiak* bere lan berria bildu duena. Euskal zinemagintzako beste ahots indartsu bat, aurten Zinemaldian mundu zabaleko beste zinemagile berriekin lehian arituko dena.

 REYES ILINTXETA DANI BLANCO

Nola iritsi zen Imanol Rayo zinemara?

Zinema beti egon da hor, beste elementu asko bezala. Azken finean, bizitzan zehar, eta nerabezaroan bereziki, zure gustuak eta joerak garatzen zoaz poliki-poliki eta zinema enfokatzeko nire modua prozesu horretatik dator. Batxilergoko urteak oso erabakigarriak izan ziren niretzat. Iturrama Institutuan ikasi nuen eta gauza asko jorratu genuen artea eta literaturaren munduan. Oso aberasgarria. Andoaingo urteak gehiago izan ziren esperientzia bat. Banekien zer aurkituko nuen. Deskurbrimenduak lehenago heldu ziren. Ni, dena den, ez naiz eskolen zalea. Gauzak

lantzeko trebetasuna eta joera behar dituzu gehienbat. Hori da garrantzitsuena, nire ustez.

Nola dago gaur egun zazpigarren artea?

Zinema arte popular gisa ulertzeko jarrerara amaitua dago. Gaur egun ez du XX. mendean zuen eragin berdina. Zinemak diruaren dependentzia handia du eta gero eta jende gutxiago erakartzen du. Gazteak ez dira joaten zinemara, zinema bera gaunditzen duten elementuengatik ez bada: protagonista ezagun bat, abeslari bat... horiek dira erakartzeko ahalmena dutenak, ez filma bera. Zer gertatuko den jakitea oso zaila da.

Profesionala izatea pentsaezina da zuretzat?

Zinemagintzan aritzea zerbait militantea bada. Niretzat ez dago horretara modu profesionalean dedikatzeko aukerarik denbora tarte labur eta zehatz batzuetan ez bada. Nik probintzietako bizimodua aukeratu dut. Eguneroko lan bat, bizimodu normala, familia...

Madrilgo edo hiri handietako erokeria horrek asko desgastatzen du. Sortzaile batzuk hitzaldiak, sinposioak eta publizitateari esker bizi dira, zinematik bakarrik bizitzea oso zaila delako. Horretarako irtenbide bakarra litzateke atzerrira joatea eta mota jakin batzuetako pelikulak edo produktuak egitea.

Imanol Rayo Barandiaran

ARBIZU, 1984

Imanol Rayo arbizuarra, Andoaingo zine eskolan ikasi ondoren, gidoigintzan trebatu zen Urnietako Sarobe zentroan. Zenbait film-laburren egilea da: "La mosquita muerta", "Leihotik", "No mires al sol" eta "Feliz anyo Oswaldo", besteak beste. "Bi anai" bere lehen filmarekin 2011n Zinemira urteko euskal pelikularik onenaren saria jaso zuen Donostiako Zinemaldian. Orduan Bernardo Atxagaren nobela hartu zuen oinarri eta orain pantaila handira itzuliko da "Hil kanpaiak" lanarekin, Miren Gorrotxategiren "33 ezkil" (2016, Elkar) eleberri beltzaren moldaketarekin. Film Zinemaldian aurkeztuko du Zuzendari Berriak atalean eta TCM Gazteriaren sarietarako lehiatuko da mundu osoko zinemagileekin. Iruñeko Golem zinema-tokietako langilea da.

Nik ez dut profesionalizatzeko grina.

Askatasun gehiago duzu horrela?

Hori ere erlatiboa da. Diruak garrantzia handia du proiektuak aurrera eramateko. Gauzak ez dira txuriak edo beltzak eta dirua jartzerakoan bakoitza bere interesekin heldu da. Horrekin ere ez naiz batere baikor.

Zuk, gutxienez, baduzu zinemarekin lotutako lanbide bat...

Bai. 16 bat urte baditut hemen lanean eta esan dezaket Golemetan hazia naizela.

Zinea beti krisian bizi izan da eta denbora guztian gaude Demoklesen ezpataren azpian. Oso une latzak bizi izan ditugu hemen: 2011-2013 tarte horretako krisia oso latza izan zen. Orain ere osasun egoera dela eta bolar da berezian gaude. Ez dakigu zer gertatuko den.

Koronabirusa dela eta zinemara etortzeko beldur da jendea?

Ez dut ulertzen zer gertatzen den. Jendea etxetik mugiaraztea kostatzen da gauza batzuetarako eta besteetarako, aldiz, oso beldur gutxi dago. Begira bestela tabernak nola dauden edota

murrizketak jartzen dituztenean nola jende guztia kexaka hasten den.

Egoera orain oso arraroa da. Hilabete hauetan ohitu egin gara etxean pantailaren aurrean egotera, baina nik aldarrikatu nahi dut zinema aretoa dela pelikula ikusteko tokirik egokiena. Neure filmak egiterakoan pantaila handia dut buruan. Irudia funtsezkoa da eta hori da ardatza. Aretoan dauden baldintzak etxean lortzea oso zaila da. Eta, bestalde, ez da ahaztu behar zinema-tokia tenplu moduko bat dela eta hara joatea ekintza sozial bat.

Murgiltze esperientzia kolektibo bat, esan daiteke?

Bai, hala da. Hala ere, orokorrean asko aldatzen ari dira ohiturak. Espainiako Estatuan kultura ez da sustatzen, begira bestela zenbat hezkuntza eredu desberdin izan diren urte gutxian. Frantzian, adibidez, joera oso desberdina da. Kultura eta zinema estatu kontuak dira eta blindatuta daude. Hemen beti harriak elkarri botatzeko, arma politiko gisa hartu izan da. Eta lastima da.

Zinemarekin gertatzen ari dena kulturarekin oro har gertatzen ari dela esanen zenuke?

Bai. Eta gainera, oro har belaunaldi arrakala handia sumatzen da. Gaur egun ikasleek irakurri beharreko literatur lanak ez dira guk gure garaian irakurri genituenak, adibidez, eta askotan lan horien bertsio egokituak ere eskaintzen zaizkie. Hori gehiegi da!

Baina arazoa heldu den lekutik heldu da. Etorkizunerako auto-geozidioda bat da. Artearen mundua gauza exotikoa edo frikia bilakatzerada gero eta gehiago.

Artean aritzeak ez luke arraroa izan behar, baina hala da. Oso zaila da ikuspuntu hori aldatzea estatu honetan. Gaur egun kimera bat. Honen oinarrian arazo politikoa dago. Trantsiziotik hona sokatira bat izan da, talka bat. Espainian kohesiorik ez dago eta ezinezkoa da kohesiorik lortzea kulturari dagokionez. Eta hemen Euskal Herrian ere oso zaila da, dena kutsatua dagoelako. Gainbehera baten kronika da.

Baina nik uste dut joera dela gero eta irizpide gutxiago izatea. Esaten dute in-

terneten dagoela dena, baina hor heziketa lan sakona behar da informazioa interpretatu eta kanalizatzen ikasteko. Gizarte heldu batean hori beharko litzateke, baina interesak beste puntu batean daude. Gauzak aldatzea posible da, baina badakigu interesak non dauden.

Hil kampaia kulturaren ere jotzen ari dira?

Izenburu hori titular bihurtzen bada, kontuz!

Garizmendi baserrian hezur batzuk agertu dira. Hori da Hil kampaia, zure film berriaren abiapuntua.

Genero beltzeko istorioetan klixe bat izaten da abiapuntua eta [Alfred] Hitchcockek zioen bezala hobe da klixe bate-tik abiatzea, klixe batera iristea baino.

Niri suspentse mundua asko gustatu izan zait betidanik. Filmea hortik abiatzen da, baina suspentsean murgildu eta tragediarantz doan pelikula dela esango nuke. Elementu ugari dugu, eta generoa ere porotsua bihurtzen da hemen. Nik uste dut abiapuntu bezala pizgarri horrek balio digula iraganeko zauri zaharrak berriz ere irekitzeko eta iraganeko ezbeharren galeria erakusteko.

Hau mendeku hotz baten istorioa dela esan genezake, baina bestela kontatua. Pertsonaiekiko distantziamendua nahi dugu eta dokumental baten nola-baiteko estiloa eman nahi izan diogu. Erantzunak eman baino, nahiago dugu galderak probokatu.

Gazteak ez dira joaten zinemara, zinema bera gainditzen duten elementuengatik ez bada: protagonista ezagun bat, abeslari bat... horiek dira erakartzeko ahalmena dutenak, ez filma bera. Zer gertatuko den jakitea oso zaila da"

Zer garrantzia dute begiradek?

Begiraden pelikula bat da. Begiraden munduaz mintzo da edo, hobeki esanda, begiradek ezkutitzen dutenaz: absentziak, iraganeko zauri zaharrak... Oso garrantzitsua da Karmen, Itziar Ituñoren pertsonaia. Bera da zurtoina. Bere begietan erakusten du nola min hori hazten doan. Oso emakume gogorra da.

Eta denborak?

Hasieran eleberri honetatik arreta gehien deitu ziguna narrazioaren egitura izan zen, oso atipikoa, eliptikoa eta oso zatikatua, eta berehala ikusi genuen egitura horrek kalitate asko zituela ikuspuntu zinematografikotik

begiratuta. Niri asko interesatzen zait elipsia zineman. Guk gure bidera eraman dugu kontakizuna, baina bazituen eduki oso interesgarriak, elementu makabroak, esate baterako. Hortik aurrera beste egitura bat eman diogu, azken finean formalki beste lengoia bat delako, baina orainaren eta iraganaren arteko elkarrizketa bat egiten saiatu gara. Horretarako oso garrantzitsua izan da denboraren aztarnak ongi ematea. Irudi bera eskaintzen da denbora desberdi-

HIL KANPAIAK: IRAGANEKO ZAURIAK BASERRIKO GIRO HOTZEAN

“Karmen (Itziar Ituño) gaztea zenetik asko sufritu duen emakumea da eta sufritzen jarraitzen du. Bere bizitza ez da batere erraza izan.

Nestor (Eneko Sagardoy) da Karmen eta Ferminen semea. Nestorren tragedia handia izan da gaztetan bere anaia bikia galdu zuela; hil egin zuten, eta zauri horrekin hazi da.

Euskal Herriko edozein leku izan daiteke istorioaren kokalekua: euskal munduan, inguru zabal batean girotuta dago, non kkleo handi bat dagoen, eta baserri mundua inguruan. Espazio horiek mantentzen saiatu gara. Ikusleak irudi orokor bat ez izatea interesatzen zait, baizik eta nork bere ikuspuntuarekin bateratzea eta, istorioaren egiturarekin batera, espazioaren ideia bat egitea. Kurioso izango da ikustea jendeak nola hartzen duen hori”.

netan eta errima bisualen bitartez denbora tarte horretan zer gertatu den, zer aldatu den pentsatzera eramaten dugu ikuslea.

Zure filmen irudiek margolanak iduri lezakete...

Ni artearen mundutik heldu naiz, argi dago, baina ez naiz hitz eta lotura ponpoxoak, topikoak erabiltzearen zalea. Zure *background*-a edo atzean duzuna azalera da goiz ala berandu. Nire ustez irudiak ez ezik soinua ere funtsezkoa da. Are gehiago, soinua garrantzitsuagoa dela esango nuke. Irudi bat beti estimulatzaileagoa izango da berarekin doan soinurengatik. Irudi eta soinuen elkarrizketa bat da pelikula. Elkarren osagarri.

Bestaldetik, irudiek indar handia dute ezkutatzeko dutenarengatik. Azkenean zinema elipsia da. Bi irudiren arteko tarte horretan dago indarra. Hor sortzen dira ikus-entzunezkoan indarra eta magia. Zinema mutua zenean irudia zen etengabeko hartu-eman bat. Gero soinua iritsi

zenean, kasu askotan modu desegokian hasi ziren erabiltzen, batik bat antzerkiaren eraginarengatik. Testua nagusitzen zen irudia bigarren planoan utzita. Oso pelikula berritsuak ziren. Filme honekin zinemaren funtsetara itzultzen saiatu naiz. Irudietara itzuli eta testu gutxiagorekin gehiago kontatu.

Nik uste dut garrantzitsua dela elementu bisual bereziak, ez ohikoak, erabiltzea, egunero ikusten duguna, berez, oso monotonoa delako.

Zergatik daude zure bi filmak literatur lanetan oinarrituta?

Lehenaren kasuan ni oso gaztea nintzen. 22 urte nituen Bernardo Atxagarengana joan nintzenean *Bi anai* liburuaren zinemarako moldaketa egin nahi nuela esanez, betidanik oso gertukoa izan dudalako. Haur garaian Gasteizen bizi ginen, haren aldemenean hain zuzen ere. Gainera 80ko hamarka-

da hartan bere liburuak ziren irakurtzen genituenak. Hori izan zen nire lehen filmaren abiapuntua, nobela bera baino.

Kasu honetan desberdina da. Interesgarria iruditu zitzaigun liburuaren egitura berezia. Nahiz eta gero aldatuko genuen, zatiketa handia zegoen eta horrek mikrokosmos oso interes-

garria erakusten zuen. Honez gain, bazuen iruditeria makabro oso interesgarria.

Joxe Portela produktorearekin ari nintzen beste egitasmo batean lanean, Joanes Urkixo gidoilariak liburu hau irakurtzea gomendatu zigunean eta hiruror artean sortu zen film hau egiteko ideia.

“
Film honekin zinemaren funtsetara itzultzen saiatu naiz. Irudietara itzuli eta testu gutxiagorekin gehiago kontatu”

Eta euskaraz, noski.

Bai, ezinbestean. Eta Arbizuko hizkeraren eragin handia izan du gainera. Oso pozik nago. Gainera Yon Gonzalez-en lehen euskarazko lana da eta oso ongi dago. ●